

УКРАЇНСЬКІ ПЕРЕКЛАДИ СЛОВАЦЬКОЇ ПОЕЗІЇ В РЕЦЕПЦІЇ ЮРІЯ КУНДРАТА

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (53)

УДК 82.091 Кундрат Ю.: 821.161.2+821.161.4

DOI: 10.24144/2663-6840/2025.1(53).35–41

Ліхтей Т. Українські переклади словацької поезії в рецепції Юрія Кундрата; кількість бібліографічних джерел – 21; мова – українська.

Анотація. Юрій Кундрат (1935 – 2018) – відомий український дослідник зі Словаччини, автор близько сотні публікацій з проблем українсько-словацьких та українсько-чеських літературних взаємин, художнього та фахового перекладу. Вагоме місце в різноплановому доробку педагога й ученого займають навчальні та методичні матеріали з актуальних питань літературознавчої компаративістики, теорії та практики перекладу й под.

Перші наукові дослідження Юрія Кундрата з окресленого дискурсу з'явилися на сторінках журналу «Дукля» в 70-х роках ХХ ст. Згодом вони вилилися в монографічне видання «Український художній переклад у Чехословаччині (1945 – 1980)», яке взірло світ 1983 року під патронатом таких знакових українців Словаччини, як Михайло Мольнар та Іван Мадинський.

Юрій Кундрат намагається осмислити особливості зародження та розвитку художнього перекладу в Чехословаччині, передусім на теренах Східної Словаччини, простежує українські переклади словацької та чеської літератури (поезію, прозу, драматичні твори), аналізує зразки окремих текстів, знайомить науково-творчу еліту та читачку громадськість загалом з яскравими постатями в цій царині, наголошує на місії перекладача, що полягає в духовному, культурному взаємопізнанні та взаємозбагаченні. Книжка містить також бібліографію художніх перекладів зазначеного періоду.

У низці наукових статей Ю. Кундрат простежив перекладацьку спадщину багатьох обдарованих пряхівців – відомого вченого й письменника Івана Мадинського, який, крім іншого, творчо інтерпретував поезію визначних словацьких романтиків С. Халупки, А. Сладковича, Я. Ботто, Я. Краля; осмислив перекладацький доробок Іллі Галайди (митець перетлумачив поезію сучасних словацьких авторів, презентувавши її в антології «Із кузні часу»); докладно проаналізував український переклад вибраних творів Мілана Руфуса, який майстерно виконав поет Віталій Конопелець, і под. Розвідки вченого публікувалися впродовж останніх десятиліть переважно на сторінках «Дуклі» або ж славістичних фахових видань Словаччини.

Оскільки лівова частка досліджень Юрія Кундрата торкається актуальних питань поетичного перекладу, то в пропонованій студії зосереджуємося передусім на літературно-критичному й творчому осмисленні напрацювань ученого саме в цьому сегменті.

Ключові слова: Юрій Кундрат, рецепція, компаративні студії, український художній переклад, словацька поезія, українсько-словацький літературний дискурс.

Формулювання проблеми. Відомий пряхівський україніст Юрій Кундрат народився 18 липня 1935 року в лемківському селі Баєрівці (тепер – у Східній Словаччині). Після закінчення 1955 року Пряшівської загальноосвітньої школи з українською мовою навчання продовжив студіювати україністику в Державному педагогічному інституті ім. М. Горького (нині – Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова). Як зізнається згодом у спогадах «З хроніки мого життя» (2005), київський період був найщасливішим, найсвітлішим у його поступі, адже познайомився з багатою культурною спадщиною українського народу, пізнав його менталітет, знайшов чимало друзів, з якими завжди підтримував теплі взаємини [Бабота 2006, с. 62]. Повернувшись 1960 року до рідного Пряшева, з головою поринув спочатку в редакторську роботу (відділ української літератури Словацького педагогічного видавництва), а згодом – і в наукову та викладацьку, ставши 1971 року працівником кафедри української мови і літератури Університету ім. П.І. Шафарика (тепер – Пряшівський університет). Упродовж 1994–2001 років обіймав посаду завідувача цієї кафедри.

Починаючи з 70-х років ХХ ст. і до самого відходу у вічність 8 лютого 2018 року, Юрій Кундрат досліджував історію, культуру та літературу Пря-

шівщини. Особливу нішу в різноплановому доробку вченого займав переклад – художній та фаховий. Ю. Кундрат був не тільки теоретиком, дослідником актуальних проблем у цій галузі, але й перекладачем-практиком. У його активі – десятки перекладів навчальної, методичної, довідкової літератури тощо. Праця з різножанровим матеріалом підштовхнула науковця до написання низки проблемних статей, які стали в нагоді не одному поколінню випускників філософського факультету в Пряшеві, передусім тим, кому на практиці довелося зіштовхнутися зі специфікою відтворення фахового чи художнього тексту («Переклад реалій, або матеріальної і мовної специфіки», «Переклад народнопоетичної символіки», «Переклад фразеологічних одиниць», «Переклад символічної лексики»...). Варто згадати й десятки оглядових статей з проблем перекладу («Художні переклади на сторінках «Дуклі», «Двадцятип'ятиріччя Літньої школи перекладу», «Сучасний стан українського перекладу в Словаччині», «Об'єднання українських перекладачів»...), а також вервицю рецензій як на суто наукові праці з багатоглибкого перекладацького дискурсу, так і на художні видання.

Водночас мусимо зауважити, що на вершину наукової Говерли Ю. Кундрат зійшов саме як до-

слідник поетичного перекладу – крихкого, філігранного різновиду словесного мистецтва. Вивченню цього питання вчений присвятив ґрунтовний розділ у монографії «Український художній переклад у Чехословаччині (1945 – 1980)» (1983) та десятки компаративістичних студій.

Аналіз досліджень. Про досягнення Ю. Кундрата як організатора культурно-мистецького життя українців Пришівщини, очільника Спілки українських перекладачів Словаччини, члена Комісії з питань художнього перекладу, ініціатора проведення наукових семінарів з актуальних проблем перекладу тощо сказано чимало. Він є лауреатом літературних премій ім. І. Франка та М. Бела. Про його багатогранний доробок схвально відгукнулися такі знані репрезентанти українсько-словацьких літературних взаємин, як Михайло Мольнар, Любиця Бабота, Михайло Роман, Мирослав Ілюк, Віталій Конопелець та ін. Однак вагомий пласт досліджень Ю. Кундрата саме в царині поетичного перекладу залишився поза увагою авторів оглядових (чи ювілейних) статей, присвячених його плідній діяльності.

Тому **мета нашої студії** – простежити наукову спадщину Юрія Кундрата в українсько-словацькому літературному дискурсі, зосередившись на його рецепції українських перекладів словацької поезії.

У роботі над статтею спираємося передусім на описовий, культурно-історичний, контекстуально-інтерпретаційний та компаративний **методи дослідження**.

Виклад основного матеріалу. Актуальні проблеми українського поетичного перекладу Ю. Кундрат відслідковує, починаючи з 70-х років XX століття. Йдеться, передусім, про два окремі видання в доробку вченого – монографію «Український художній переклад у Чехословаччині (1945 – 1980)» (1983) та посібник «Тебгіа а прах преkladu» (1983), на сторінках яких знаходимо Кундратову інтерпретацію українських перекладів словацької поезії, а також про низку статей, рецензій, відгуків, що торкаються окресленої проблематики.

Так, у монографії «Український художній переклад у Чехословаччині (1945 – 1980)» автор у вступних заувагах простежує процес перекладу словацької поезії українською загалом та на теренах Східної Словаччини зокрема й констатує, що рівень сучасної критики перекладу є доволі низьким; подібна критика «розрахована скоріш на популяризацію перекладу, ніж на його оцінку на основі зіставлення першотвору й перекладу на різних рівнях» [Кундрат 1983, с. 8]. Як приклад Юрій Кундрат наводить рецензії В. Ладижця, Ф. Лазорика та А. Болека на переклад Гвездославових «Кривавих сонетів» (Пришів, 1962), здійснений закарпатським поетом А. Патрусом-Карпатським. Ю. Кундрат аргументовано критично оцінює відгук поета В. Ладижця, який дав високу оцінку перекладу А. Патруса, котрий, на його думку, зумів подолати всі труднощі словацького тексту й подарував українському читачеві повноцінний переклад. Натомість його зауваження стосуються тільки недотримання самої форми сонета (!). Фахово Юрій Кундрат оцінює й

рецензію Ф. Лазорика, який, попри низку суттєвих зауважень, вважає переклад А. Патруса перлиною в морі українських перетлумачень зі словацької та чеської літератур. Юрій Кундрат цілком слушно наголошує на нелогічності такого висновку після оприлюднених зауважень. Пришівський науковець натомість вважає, що тільки рецензія А. Болека написана на високому теоретичному рівні, бо словацький дослідник справедливо наголошує на невідповідностях як у площині відтворення змісту, так і форми, тому його висновки є справді цінними [Кундрат 1983, с. 9].

Повністю погоджуючись з Ю. Кундратом, додамо, що згодом визначний український перекладач Г. Кочур в огляді пришівських видань на сторінках «Всесвіту» про переклад А. Патруса висловився так: «... перекладачеві не завжди вистачає сил у боротьбі з оригіналом (...). У Гвездослава маємо справу зі строгими канонічними сонетами, поет дотримується всіх правил сонетної форми, отже, вживає однакові рими в обох катренах. Перекладач порушує це правило, катрени в нього мають різні рими, то й сонети перетворюються на якісь сонетоїди...». Наприкінці рецензії Г. Кочур зауважує, що переклад потребує доопрацювання й прозора натякає, що «Криваві сонети» заслуговують на те, аби вийти в Україні в мистецьки довершеному перекладі. Як відомо, 1986 року в ужгородському видавництві «Карпати» Гвездославові «Криваві сонети» вийшли в світ у перетлумаченні Дмитра Павличка. За цей високомистецький чин Д. Павличко отримав Державну премію в галузі художнього перекладу [Ліхтей 2010, с. 143–144].

У монографії Ю. Кундрат, отже, поставив перед собою завдання об'єктивно критично оцінювати художньо-естетичний рівень українських перекладів. І в переважній більшості випадків йому це вдається, якщо відступити, звісно, від принципу добору окремих текстів для аналізу, що позначені ідеологічними нашаруваннями доби, відповідають духу того часу. Водночас, варто зауважити, що пришівський дослідник все-таки спирається на доробок знакових словацьких поетів, серед яких Ян Понічан, Ян Смерек, Ян Костра, Андрей Плавка, Войтех Мигалик, Мирослав Валек та ін. Їх вірші перетлумачили солов'їною Семен Панько, Юрій Шкробинець, Юрій Качій, Лариса Мольнар, Іван Мадинський, Олекса Новицький, Роман Лубківський та ін.

Зупинимось, до прикладу, на Кундратовій інтерпретації українського перекладу Яна Смерка. Як відомо, вірш словацького поета «Пісня» переклала Лариса Мольнар. Простежмо:

*Očerveneli hory
od páľčivého slnka
a líca mojej milej
od veľkej lásky*
Переклад Л. Мольнар:
*Почервоніли гори,
Бо сонечко їх палить,
І від вогню кохання
Вид моєї любки.*

Ю. Кундрат справедливо акцентує на відступі від оригіналу, заміні лексичних виражальних засобів, через що образ закоханої сором'язливої дівчини, личко якої зарум'янилося від великої любові, набуває в тексті перекладу іншого смислового відтінку та емоційного забарвлення.

Але Л. Мольнар на цьому не зупиняється, й у наступній строфі привносить в український текст чужі першотвору образи, по суті, колонізуючи його:

... v jej krásnych očiach rudý planie mak,
že plameňom tým sa jej celé telo
dost' nebezpečne rozochvelo...

... в її очах відбився Оріон,
й від мерехтіння зір дівоче тіло
враз небезпечно затремтіло...

Тобто замість улюбленого Смерекового образу – червоного (рудого) маку, полум'я якого ніби охопило дівоче тіло і який квітне в очах коханої, Л. Мольнар за допомогою астрономічних понять творить свою історію, чим, як пише Ю. Кундрат, «надає образу романтичного забарвлення...» [Кундрат 1983, с. 94]. Навряд чи з таким тлумаченням погодився б поет-віталіст Я. Смерек, в доробку якого квітне «червоне море маків», часто зустрічаються дикі, вовчі, сліпі маки, від чого навіть гори стають пурпуровими.

Відрядно, що 1996 року згадана лірична поезія (вибране «Із золотої фантазії») взріла світ у мистецькому прочитанні Віталія Конопельця. Ось як звучить його інтерпретація цієї строфи:

... в її очах чудових мак зацвів,
аж тим вогнем усеньке тіло
йй небезпечно охопило...

Оскільки в перекладі Л. Мольнар місця для маку не знайшлося, то й розвиток теми був пов'язаний із космічною (галактичною) сферою. А між тим мак – це образ-вогонь, образ-символ закоханої серця, гарячої молодості крові, й він є наскрізним у поезії «Пісня». Добре, що цією прозорою метафорою не злегковажив Віталій Конопелець [Ліхтей 2010, с. 185–186].

Докладно аналізує Ю. Кундрат ще одну знакову поезію Яна Смерека – «Nepohl'at' sa» («Не поспішати»), переклад якої зробив закарпатець Юрій Качій. У цілому, як вважає Ю. Кундрат, цей переклад відбиває художній задум автора, та все-таки, коли мова йде про таку постать, як Ян Смерек, очевидно, братися за перо аматорові (навіть із благих намірів) ризиковано. Вже з перших рядків відчувається спрощене, поверхове сприйняття оригіналу:

Po domoch plno nemluvníat,
Ozývajú sa nimi noci.
Množí sa národ – to mám rád.
Niet nádhery nad detske oči...

У кожній хаті немовля.
Ой, неспокійні з ними ночі.
Зате радіє вся сім'я,
Вдивляючись в дитячі очі...

Перший рядок поета-урбаніста «в будинках повно немовлят» (ідеться, поза сумнівом, про місь-

кі багатоповерхівки) зовсім не означає, що «немовля є в кожній хаті». Явно не адекватними є вирази *ozývajú sa nimi noci* («наповнюються ними ночі») та «ой, неспокійні з ними ночі». Як, з рештою, і патетичне *množí sa národ* («розростається нація»), замінене в перекладі тихою сімейною радістю, – це не зовсім те, що хотів сказати Смерек.

Соковита метафоричність мови словацького поета втрачена і в наступній строфі перекладу:

Po meste ideš? – kočíky
hrkajú chodníkmi i cestou.
Vystupuj sa ty, veľiký,
Tu vládnu malí, s útlou päťou.

Ідеш по місту? Подивись...
Куди не глянь – одні коляски.
Гей, друже, з шляху відступись,
Вони любові просять, ласки.

У перекладі ніби загублено якусь дитячу притягальність, символічність тексту оригіналу, а побудований на антитезі вираз «відступися, великий, бо тут правлять малі» передано незрозумілою фразою «коляски просять любові і ласки». До речі, русизм «коляска» замість відповідного «візочок» уживається тут мало не в кожній строфі. «В результаті невідповідності цих рядків, – слушно зауважує Юрій Кундрат, – зникає добродушно-жартівливий тон, імітація дитячої мови» [Кундрат 1983, с. 96]. Ба більше, через недоречні перекладацькі привнесення існує загроза хибного трактування першотвору, адже в читача може виникнути асоціація не з дитячими, а з інвалідними візками.

Код дитячого дивосвіту, материнства стертий і в інших строфах перекладу. Наприклад, узагалі не відтворено чудові метафори, епітети, порівняння – *ekipáž sultána malého* (екіпаж малого султана), *matka čarovná popínava ruža* (мама – чарівна гнучка троянда) тощо. Зате знаходимо в перекладі повну невідповідність оригіналові через так званого підступного друга перекладача – міжмовний омонім: вираз *slabosťou sa mi nohy trasú* (тобто від безсилля у мене тремтять ноги) передано Качієм як «дивлюсь на коляски трасу», де замість дієслова *trasú* (тремтять) помилково вжито іменник «траса». Трапляються в перекладі вислови «розстають серця» (в розумінні – «тануть»), «віє вітерок», «дивлюсь іздалля» тощо. Відчувається, що інтерпретатор не дуже добре володіє українською. Як відомо, свої ранні поетичні твори Ю. Качій писав по-російськи (збірка «Тройка»). Загалом, українські переклади творчого доробку Я. Смерека заслуговують на окрему розмову й спеціальне дослідження [Ліхтей 2010, с. 187–190].

У монографії Ю. Кундрат докладно проаналізував кілька десятків українських перекладів словацьких поезій; до прикладу, поему Яна Понічана «Дивний Янко» в перетлумаченні Семена Панька (с. 84–91) та Понічанів вірш «Плугатарі» в інтерпретації Ю. Шкробинця (с. 91–93); поезію «Братиславська весна» Яна Костри в творчому прочитанні Олекси Новицького, Михайла Дробняка та Юрія Шкробинця (с. 98–103), беззаперечно віддаючи

пальму першості останньому; лірику Андрея Плавки в мистецькому осмисленні Миколи Рішка, Лариси Мольнар, Романа Лубківського (с. 104–108) та ін. На особливу увагу в цьому контексті заслуговує вірш Войтеха Мигалика «Сила землі», що був написаний під впливом вражень автора від подорожі Україною. Простежмо зачин оригіналу та його перетлумачення українською:

*Z vln zeme šlahol prudký stepný vietor,
pozlatila ťa jeseň slnečnic,
čo do nebeskej vyhne okália.
Tak som ťa v slnci, Ukrajina, stretol,
tak si ma prijala...*

Переклад Лариси Мольнар:

*З землі зірвався вітер голубино,
позолотили степ соняшники,
що в кузню неба зазирали.
У саяві сонця я зустрів тебе, Вкраїно,
отак ти мене привітала.*

Переклад Романа Лубківського:

*То вітер степу звився в небо рвійно,
і осінь соняхів
тебе сповила в золото саяне.
Так стрів тебе я в сонці, Україно,
і так прийняла ти мене.*

Поезія «Сила землі» збагатилася золотий фонд віршів іноземних авторів, присвячених Україні. Юрій Кундрат в обох інтерпретаціях фіксує відхилення у відтворенні образної системи, часткові недотримання ритмомелодики тощо; зауважує, що переклад Л. Мольнар грішить буквалізмом, натомість перетлумачення Р. Лубківського можна охарактеризувати як вільний переклад. Водночас, висновок пражського науковця тішить: попри все, «переклад Р. Лубківського більш творчий» [Кундрат 1983, с. 113]. І хоча в тексті львівського тлумача не знайдемо, до прикладу, образ «небесної кузні», все ж його прочитання цього вірша солов'їною є високимистецьким. Бо деколи насправду перекладачеві, як тому рвійному степовому вітру, варто піднятися над першотекстом, аби потім усе найважливіше, пропущене крізь емоцію, рацію, підсилене досвідом, осіло на канві перекладу. «Сила землі» в перетлумаченні Р. Лубківського – саме той випадок.

Закономірно, що монографія Ю. Кундрата здобула схвальні відгуки в науково-мистецьких колах Пряшівщини. Крім власне аналізу текстів перекладів, автор подав тут повну бібліографію українських перетлумачень словацької та чеської художньої літератури за 1945–1980 роки, осмислив не тільки доробок перекладачів-практиків, але й критиків та теоретиків перекладу, відомих компаративістів Чехословаччини, серед яких А. Болек, К. Горалек, Д. Дюришин, І. Левий, В. Кохол, М. Мольнар, А. Попович, Л. Фелдек та ін. Поет і перекладач В. Конопелець, зокрема, переконаний, що монографія Ю. Кундрата, перша такого типу фундаментальна праця з проблем художнього перекладу на теренах Східної Словаччини, є свідченням науково-творчого поступу українців Пряшівщини;

вона «лягла наріжним каменем в основу нашого перекладознавства. А нашим завданням є звести над ним і попри нім далі, аби той перший не поріс мохом» [Конопелець 1984, с. 71]. «Шкода тільки, - висновкує в ювілейній статті про Ю. Кундрата відомий карпатознавець Л. Бабота, - що автор пізніше не продовжив свою роботу над перекладами, опублікованими в нас після 1980 року, щоб таким чином показати рівень зростання їх якості» [Бабота 2006, с. 64].

Чимало цінних спостережень Ю. Кундрата знаходимо й на сторінках посібника «Теорія а прах преkladu» (1983), підготовленого для студентів Пряшівського університету. Автор знайомить майбутніх фахівців, філологів та перекладачів, з працями знакових українських, словацьких, чеських учених – дослідників актуальних проблем перекладу, подає зразки аналізу художніх перекладів тощо. В додатку вміщено десятки текстів оригіналів та перекладів для самостійної інтерпретації, нерідко подано по кілька варіантів таких перетлумачень, до прикладу, «Жайворонок» Яна Ботто (Р. Лубківський – І. Мацинський), «Тополі» Івана Краска (Г. Коваленко – І. Мацинський), або ж, навпаки, «Каменярі» Івана Франка (Я. Швантнер – Л. Фелдек – Я. Замбор). Щодо перетлумачень «Каменярів», між іншим, то згодом їх докладний порівняльний аналіз Юрій Кундрат запропонував у окремій розвідці «Словацькі переклади «Каменярів» Івана Франка» [Кундрат 2001, с. 406–434]. Додамо лишень, що, попри твердження науковця про наявність трьох словацьких перетлумачень Франкового вірша, насправді їх є чотири. Перше, не відоме досі загалу, нещодавно віднайшов і оприлюднив пражський дослідник Йосиф Шелепець. Його автор – поет Фердинанд Вокаль, текст перекладу з'явився на початку 1951 року, тоді як інші три прочитання словацькою зріли світ аж у 70-х роках [Ліхтей 2024, с. 29–30].

Загалом, перу Ю. Кундрата належать десятки статей з актуальних проблем художнього перекладу. Деякі з них мають оглядовий характер («Словацько-українські взаємини в галузі художнього перекладу», «Видавнича діяльність в галузі української перекладної літератури Чехословаччини», «Переклад словацьких поетів-романтиків на українську мову», «Семінар з питань перекладу», «Переклади на сторінках «Дуклі» й под.), однак переважна більшість розвідок присвячена безпосередньо аналізу українських перекладів творів знакових словацьких поетів.

Так, кілька студій Ю. Кундрат присвятив перекладацькій діяльності свого обдарованого земляка, відомого вченого й письменника Івана Мацинського. В статті «Перекладацький почин великого значення (роздуми над перекладом Яна Ботто)» дослідник простежує переклади Івана Мацинського в компаративному зрізі, залучаючи до процедури аналізу перетлумачення віршів Яна Ботто з-під пера інших українських митців – Григорія Кочура, Леоніда Первомайського... «Як і в кожній збірці (...), тут є переклади краці, є і менші вдалі, - констатує Ю. Кундрат. – Але всі вони заслуговують на те, щоб їх віднести до розряду творчих; в них відтворено

дух оригіналу й збережено образно-стильове багатство (...). Іван Мацинський уникає дослівного перекладу. Він послідовно притримується методу переосмислення оригіналу та функціональної заміни його складових частин українськими еквівалентами (...). Переклад Ботто можна вважати вдалим початком в серії перекладів дальших представників словацького романтизму» [Кундрат 1982, с. 74, 79]. Як відомо, впродовж 80-х років XX століття І. Мацинський переклав доробок ще трьох визначних словацьких поетів-романтиків – С. Халупки, Я. Краля та А. Сладковича. На ці фундаментальні видання Ю. Кундрат як дослідник художнього перекладу відгукнувся також, позитивно оцінивши поведінку працю І. Мацинського.

Пряшівський учений не оминув нагоди повернутися до поетичної спадщини класика словацької літератури – Гвездослава. Це пояснюється намаганням зробити порівняльний аналіз «Кривавих сонетів», адже в час, коли Юрій Кундрат працював над монографією про розвиток художньої літератури в Чехословаччині, Павличкової високомистецької візії цього геніального твору ще не існувало. «Переклад Д. Павличка концептуально відрізняється від перекладу А. Патруса-Карпатського, – наголошує Ю. Кундрат, – він набагато розкутіший, більш творчий. Павличко глибше проникає в поетичну суть оригіналу, в його патетичний дух, майстерно відтворює мелодійність і ритміку (...); текст перекладу, як і сонет Гвездослава, плине плавно, майже не перериваючись...» [Кундрат 2007, с. 363]. Зауважимо, що докладний аналіз «Кривавих сонетів» із залученням перекладів А. Патруса-Карпатського, Д. Павличка, а ще – М. Рильського та Бориса Тена зробили також і ми в низці статей та в монографії «Слов'янська планида» [Ліхтей 2010, с. 136–152].

Відрядно, що інспірований згаданою монографією, на сторінках якої, крім іншого, наводимо п'ять українських перетлумачень поезії «Тополі» визначного словацького модерніста Івана Краска [Ліхтей 2010, с. 156–166], Ю. Кундрат написав власне дослідження про цей унікальний доробок, зазначивши, що «кожен новий переклад – це ще один крок до глибшого, повнішого розуміння оригіналу.

Звичайно, цей рух відбувається не по прямій (...), не без відступів, не без спадів. Але, як сказав М. Рильський, перекладів без жертв не буває...» [Кундрат 2011, с. 76]. Йдеться про перетлумачення «Тополі» з-під пера Й. Шелепця, Г. Коваленко, І. Мацинського, В. Конопельця та Д. Павличка. Насправді, ще є шостий, рукописний, варіант перекладу, який виконав Д. Кремінь:

...Гей, захмарні ті тополі!

Як побачу їх – німію.

Вниз?.. Угору?.. До нирванни?..

Чорним вороном розтану

Уночі...

(З архіву Тетяни Ліхтей)

Зрозуміло, що Юрій Кундрат не міг долучити його до процедури аналізу. Тож творче прочитання «Тополі» від Д. Кременя потребує якнайшвидшого оприлюднення.

Фахово, об'єктивно критично оцінив Ю. Кундрат і перекладацьку спадщину В. Гренджі-Донського [Кундрат 1998], Ф. Лазорика [Кундрат 1985], І. Галайди [Кундрат 2012], В. Конопельця [Кундрат 1992], М. Бобака [Кундрат 2010] та ін.; написав низку рецензій та відгуків на видання українських перекладів словацької поезії. Беззаперечно, що цей вагомий доробок потребує системного підходу й усебічного вивчення.

Висновки. Юрій Кундрат як дослідник українсько-словацьких літературних взаємин, художнього та фахового перекладу залишив по собі чималий науковий доробок. Ідеться, передусім, про ґрунтовне монографічне видання «Український художній переклад у Чехословаччині (1945–1980)», а також про десятки статей з проблем окресленого дискурсу. Оскільки лівова частка досліджень Ю. Кундрата торкається актуальних питань поетичного перекладу, ми зосередилися переважно на літературно-критичному й творчому осмисленні напрацювань ученого саме в цьому сегменті, простеживши його рецепцію українських перекладів словацької поезії. Прогностична візія Юрія Кундрата вповні оприявилася щодо таких знакових постатей літературно-мистецького життя Пряшівщини, як Іван Мацинський, Віталій Конопелець, Ілля Галайда та ін.

Література

1. Бабота Л. Педагог, літературознавець, перекладач і критик (До 70-річчя з дня народження Ю. Кундрата). *Дукля*. 2006. № 2. С. 62–65.
2. Конопелець В. Український художній переклад в Чехословаччині. *Дукля*. 1984. № 6. С. 69–71.
3. Кундрат Ю. Василь Гренджа-Донський як перекладач (історико-літературний огляд). *Дукля*. 1998. № 4. С. 40–42.
4. Кундрат Ю. Видавнича діяльність в галузі української перекладної літератури Чехословаччини. *Наукові записки*. Вип. 14. Пряшів, 1988. С. 73–79.
5. Кундрат Ю. Карол Хмел і Йозеф Лайкер в українських перекладах. *Дукля*. 2008. № 2. С. 75–81.
6. Кундрат Ю. Мілан Бобак як перекладач та інтерпретатор. *Дукля*. 2010. № 6. С. 72–79.
7. Кундрат Ю. Мілан Руфус в українській інтерпретації В. Конопельця. *Дукля*. 1992. № 1. С. 55–60.
8. Кундрат Ю. Переклад словацьких поетів-романтиків на українську мову. *Slovanský romantizmus*. Ved. red. A. Červeňák. Banská Bystrica, 1999. S. 207–221.
9. Кундрат Ю. Перекладацький почин великого значення (Роздуми над перекладом Яна Ботто). *Дукля*. 1982. № 2. С. 71–79.
10. Кундрат Ю. Переклади на сторінках «Дуклі» в 1984 році. *Дукля*. 1985. № 4. С. 56–59.

11. Кундрат Ю. Словацькі переклади «Каменярів» Івана Франка (Порівняльний аналіз). *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*. Ред. М. Сополіга. Пряшів, 2001. Том 22. С. 406–434.
12. Кундрат Ю. Словацько-українські взаємини в галузі художнього перекладу. *Slovensko-ukrajinské vzťahy v oblasti jazyka, literatúry, histórie a kultúry*. Ed. Ľ. Babotová, J. Kredátusová. Prešov, 2003. S. 233–254.
13. Кундрат Ю. Український художній переклад в Чехословаччині (1945–1980): монографія. Братислава: Словацьке педагогічне видавництво – Пряшів: відділ української літератури, 1983. 260 с.
14. Кундрат Ю. Українські переклади «Кривавих сонетів» Павла Орсага-Гвездослава. *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*. Ред. М. Сополіга. Свидник, 2007. Том 24. С. 353–364.
15. Кундрат Ю. Українські переклади поезії Івана Краска «Тополі». *Дукля*. 2011. № 1. С. 72–76.
16. Кундрат Ю. Художні переклади Іллі Галайди в контексті української літератури Словаччини. *Ілля Галайда – український поет і перекладач (життя і творчість)*. Пряшів: Державна наукова бібліотека в Пряшеві, 2012. С. 96–117.
17. Кундрат Ю. Художні переклади Федора Лазорика. *Наукові записки*. Вип. 12. Пряшів, 1985. С. 77–83.
18. Ліхтей Т. Ілля Галайда як дослідник та перекладач словацької поезії. *Studia Slavica*. Ужгород, 2019. Вип. 19. С. 240–251.
19. Ліхтей Т. Проблеми українсько-словацьких літературних взаємин у рецепції Йосифа Шелепця. *Кременецькі компаративні студії*. Ред. Д. Чик, О. Пасічник. 2024. Вип. XIII. С. 24–34.
20. Ліхтей Т. Слов'янська планида: Словацька поезія XIX–XX століть у дискурсі українсько-словацьких літературних взаємин: монографія. Ужгород: «Ліра», 2010. 304 с.
21. Kunderát J. Teória a prax prekladu: učebný text pre študentov FF UPJŠ v Prešove. Prešov, 1983. 262 s.

References

1. Babota L. (2006) Pedahoh, literaturoznaveť, prekladach i krytyk (Do 70-richchia z dnia narodzhennia Yu. Kunderata) [Teacher, literary scholar, translator and critic (To the 70th anniversary of the birth of Yu. Kunderat)]. *Duklia*. № 2. S. 62–65 [in Ukrainian].
2. Konopelets V. (1984) Ukrainskyi khudozhnii pereklad v Chekhoslovachchyni [Ukrainian literary translation in Czechoslovakia]. *Duklia*. № 6. S. 69–71 [in Ukrainian].
3. Kunderat Yu. (1998) Vasyl Grendzha-Donskyi yak perekladach (istoryko-literaturnyi ohliad) [Vasyl Grendzha-Donsky as a translator (historical and literary review)]. *Duklia*. № 4. S. 40–42 [in Ukrainian].
4. Kunderat Yu. (1988) Vydavnychy diialnist v haluzi ukrainskoi perekladnoi literatury Chekhoslovachchyni [Publishing activities in the field of Ukrainian translated literature of Czechoslovakia]. *Naukovi zapysky*. Vyp. 14. Priashiv. S. 73–79 [in Ukrainian].
5. Kunderat Yu. (2008) Karol Khmel i Yozef Laikert v ukrainskykh perekladakh [Karol Chmel and Josef Likert in Ukrainian translations]. *Duklia*. № 2. S. 75–81 [in Ukrainian].
6. Kunderat Yu. (2010) Milan Bobak yak perekladach ta interpretator [Milan Bobak as a translator and interpreter]. *Duklia*. № 6. S. 72–79 [in Ukrainian].
7. Kunderat Yu. (1992) Milan Rufus v ukrainskii interpretatsii V. Konopeltsia [Milan Rufus in the Ukrainian interpretation of V. Konopelets]. *Duklia*. № 1. S. 55–60 [in Ukrainian].
8. Kunderat Yu. (1999) Pereklad slovatskykh poetiv-romantykiv na ukrainsku movu [Translation of Slovak romantic poets into Ukrainian]. *Slovanský romantizmus*. Ved. red. A. Červeňák. Banská Bystrica. S. 207–221 [in Ukrainian].
9. Kunderat Yu. (1982) Perekladatskyi pochyn velykoho znachennia (Rozdumy nad perekladom Yana Botto) [A translation undertaking of great importance (Reflections on the translation of Jan Botto)]. *Duklia*. № 2. S. 71–79 [in Ukrainian].
10. Kunderat Yu. (1985) Pereklady na storinkakh «Dukli» v 1984 rotsi [Translations on the pages of “Dukli” in 1984]. *Duklia*. № 4. S. 56–59 [in Ukrainian].
11. Kunderat Yu. (2001) Slovatski pereklady «Kameniariv» Ivana Franka (Porivnialnyi analiz) [Slovak Translations of Ivan Franko’s “The Stonemasons” (Comparative Analysis)]. *Naukovyi zbirnyk Muzeiu ukrainskoi kultury u Svydnyku*. Red. M. Sopolyha. Priashiv. Tom 22. S. 406–434 [in Ukrainian].
12. Kunderat Yu. (2003) Slovatsko-ukrainski vzaiemyny v haluzi khudozhnogo perekladu [Slovak-Ukrainian relations in the field of literary translation]. *Slovensko-ukrajinské vzťahy v oblasti jazyka, literatúry, histórie a kultúry*. Ed. Ľ. Babotová, J. Kredátusová. Prešov. S. 233–254 [in Ukrainian].
13. Kunderat Yu. (1983) Ukrainskyi khudozhnii pereklad v Chekhoslovachchyni (1945–1980) [Ukrainian literary translation in Czechoslovakia (1945–1980)]: monohrafiia. Bratislava: Slovatske pedahohichne vydavnytstvo – Priashiv: viddil ukrainskoi literatury. 260 s. [in Ukrainian].
14. Kunderat Yu. (2007) Ukrainski pereklady «Kryvavykh sonetiv» Pavla Orsaha-Hviezdoslava [Ukrainian translations of “Bloody Sonnets” by Pavlo Orsah-Hviezdoslav]. *Naukovyi zbirnyk Muzeiu ukrainskoi kultury u Svydnyku*. Red. M. Sopolyha. Svydnyk. Tom 24. S. 353–364 [in Ukrainian].
15. Kunderat Yu. (2011) Ukrainski pereklady poezii Ivana Kraska «Topoli» [Ukrainian translations of Ivan Krasek’s poetry “Poplars”]. *Duklia*. № 1. S. 72–76 [in Ukrainian].
16. Kunderat Yu. (2012) Khudozhni pereklady Illi Halaidy v konteksti ukrainskoi literatury Slovachchyni [Ilya Galaida’s literary translations in the context of Ukrainian literature in Slovakia]. *Illia Halaida – ukrainskyi poiet i*

- perekladach (zhyttia i tvorchist)*. Priashiv: Derzhavna naukova biblioteka v Priashevi. S. 9–117 [in Ukrainian].
17. Kundrat Yu. (1985) Khudozhni pereklady Fedora Lazoryka [Literary translations by Fedor Lazorik]. *Naukovi zapysky*. Vyp. 12. Priashiv. S. 77–83 [in Ukrainian].
18. Likhteï T. (2019) Illia Halaida yak doslidnyk ta perekladach slovatskoi poezii [Ilya Halajda as a researcher and translator of Slovak poetry]. *Studia Slavistica*. Uzhhorod. Vyp. 19. S. 240–251 [in Ukrainian].
19. Likhteï T. (2024) Problemy ukrainsko-slovatskykh literaturnykh vzaiemyn u retseptsii Yosyfa Sheleptsia [Problems of Ukrainian-Slovak Literary Relations in the Reception of Josyf Shelepets]. *Kremenetski komparatyvni studii*. Red. D. Chyk, O. Pasichnyk. Vyp. XIII. S. 24–34 [in Ukrainian].
20. Likhteï T. (2010) Slovianska planida: Slovatska poeziia XIX–XX stolit u dyskursi ukrainsko-slovatskykh literaturnykh vzaiemyn [Slavic Planida: Slovak Poetry of the 19th–20th Centuries in the Discourse of Ukrainian-Slovak Literary Relations]: monohrafiia. Uzhhorod: «Lira». 304 s. [in Ukrainian].
21. Kundrát J. (1983) Teória a prax prekladu [Theory and practice of translation]: učebný text pre študentov FF UPJŠ v Prešove. Prešov. 262 s. [in Slovak].

UKRAINIAN TRANSLATIONS OF SLOVAK POETRY IN RECEPTION OF YURIY KUNDRAT

Abstract. Yuriy Kundrat (1935 – 2018) is a well-known Ukrainian researcher from Slovakia, the author of about a hundred publications on the problems of the Ukrainian-Slovak and Ukrainian-Czech literary relations, literary and professional translation. A significant place in the diverse work of the teacher and scientist is occupied by educational and methodological materials on current issues of the literary comparative studies, theory and practice of translation, etc.

Yuriy Kundrat's first scientific studies on the outlined discourse appeared on the pages of the journal "Duklya" in the 1970s. Later, they resulted in the monographic publication "Ukrainian Literary Translation in Czechoslovakia (1945–1980)", which was published in 1983 under the patronage of such significant Ukrainian scholars of Slovakia as Mykhailo Molnar and Ivan Matsynskyi.

Yuriy Kundrat tries to comprehend the peculiarities of the emergence and development of literary translation in Czechoslovakia, primarily on the territories of Eastern Slovakia, traces Ukrainian translations of Slovak and Czech literature (poetry, prose, dramatic works), analyzes samples of individual texts, introduces the scientific and creative elite and the reading public in general to prominent figures in this field, and emphasizes the mission of the translator, which lies in spiritual and cultural mutual knowledge and mutual enrichment. The book also contains a bibliography of literary translations of the specified period.

In a number of scientific articles, Yu. Kundrat traced the translation heritage of many gifted people from Priashiv – the famous scientist and writer Ivan Macynskyi, who, among other things, creatively interpreted the poetry of prominent Slovak romantics S. Khalupka, A. Sladkovych, J. Botto, J. Kraľ; he analyzed the translation work of Illia Khalaida (the artist reinterpreted the poetry of contemporary Slovak authors, presenting it in the anthology "From the Forge of Time"); he analyzed in detail the Ukrainian translation of selected works by Milan Rúfus, which was masterfully performed by the poet Vitalii Konopelets, etc. The scientist's research has been published over the past decades mainly on the pages of "Duklia" or Slavic professional publications in Slovakia.

Since the lion's share of Yuriy Kundrat's research concerns the current issues of poetic translation, in the proposed study we focus primarily on the literary-critical and creative understanding of the scholar's work in this segment.

Keywords: Yuriy Kundrat, reception, comparative studies, Ukrainian literary translation, Slovak poetry, Ukrainian-Slovak literary discourse.

© Ліхтей Т., 2025 р.

Тетяна Ліхтей – кандидат філологічних наук, доцент кафедри словацької філології Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; tetiana.likhtej@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-6612-5733>

Tetiana Likhteï – Candidate of Philology, Associate Professor of the Slovak Philology Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; tetyana.likhtej@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-6612-5733>